

Nataša StojanOdsjek za engleski jezik i književnost
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Prethodno priopćenje

UDK: 811.111'367.333

811.163.42'367.333

Primljeno: 01. 06. 2012.

O INDIREKTNOME OBJEKTU U ENGLSKOME I HRVATSKOME JEZIKU

SAŽETAK

Ovaj rad donosi kritički opis indirektnog objekta u engleskome i hrvatskome jeziku. Opisani su gramatički odnosi između glagola i objekta s ciljem da se utvrde sličnosti i razlike u komplementaciji glagola u tim jezicima. Također se ukazuje na poteškoće u klasifikaciji hrvatskih glagola koji zahtijevaju indirektni objekt. Prikazana je i analiza ditranzitivne komplementacije u engleskome te se ukazuje na kompleksan odnos između semantičkih i sintaktičkih funkcija u rečenici. Rad se bavi i semantikom objekta koja obično podrazumijeva odnos između predikata i objekta u smislu da nominalni izraz s morfosintaktičkim obilježjima objekta može u odnosu na predikat imati različite semantičke uloge. Prikazana je i konceptualna karakterizacija temeljnih gramatičkih funkcija u okviru kognitivne gramatike, koja nastoji obuhvatiti univerzalne aspekte jezičnog ustroja. Rad doprinosi razumijevanju ne samo objekta, već i cijele rečenične strukture te pokazuje da se odnosi između glagola i njegovih komplemenata mogu istraživati i na jednoj višoj, konceptualnoj razini.

Gljučne riječi: *engleski, hrvatski, indirektni objekt, kognitivna gramatika, semantičke uloge.*

INDIREKTNI OBJEKT U ENGLSKOME JEZIKU

U jezicima s razvijenim padežnim sustavom direktni objekt najčešće je u akuzativu, a indirektni u dativu. Budući da se u engleskome dativ izgubio, ova dva tipa objekta morfološki su sličnija nego u jeziku s bogatim padežnim sustavom poput hrvatskoga. Kada su zamjenice u funkciji objekta, one su u objektom padežu, npr. (Quirk i sur., 1985: 726):

- (1) They amuse me[Od].
- (2) They gave me[Oi] some chocolate.

Objekt najčešće zauzima mjesto u rečenici iza subjekta i glagola. Kada su oba objekta prisutna u rečenici, indirektni objekt dolazi ispred direktnoga¹, npr.:

¹ U nekim dijalektima britanskoga engleskog jezika gramatički je ispravan redoslijed Od Oi ako su oba objekta osobne zamjenice, npr.: *He gave it her* (Huddleston i sur., 2002: 248).

(3) I gave him[Oi] my address[Od].

Uglavnom oba objekta mogu postati subjekti odgovarajuće pasivne rečenice, a pasivne strukture su nazvane „prva“ i „druga“ (Quirk i sur., 1985:727, 1208):

(4) a We sent Jack [Oi] a copy of the letter [Od].

b Jack [S] was sent a copy of the letter [Od]. [prvi pasiv]

c A copy of the letter [S] was sent Jack [Oi]. [drugi pasiv]

Prvi je pasiv, u kojem indirektni objekt postaje subjekt, češći od drugoga. Umjesto drugog pasiva, češće se koristi pasiv s prijedložnom frazom:

d A copy of the letter was sent to Jack.

Pojmovi „direktni“ i „indirektni objekt“ tradicionalno se temelje na tumačenju da je direktni objekt izravno pogođen glagolskom radnjom te samim tim više uključen u radnju u odnosu na indirektni objekt. Semantika objekta obično podrazumijeva odnos između glagola i objekta u smislu da nominalni izraz s morfosintaktičkim obilježjima objekta može u odnosu na predikat imati različite semantičke uloge. Tradicionalna je gramatika bila svjesna činjenice da su značenjski odnosi od velike važnosti u opisu subjekta i objekta te je često poistovjećivala sintaktičku sa semantičkom funkcijom (primjerice, subjekt s agensom, a objekt s pacijensom). Svaki glagol kao nositelj predikacije određuje jedinstven skup semantičkih odnosa koji će se uz njega pojavljivati. Pojedini značenjski elementi, okupljeni u rečenici oko glagola, označavaju sudionike (*participants*), odnosno entitete koji su najčešće iskazani imeničkim frazama, i koji su nazvani argumentima (Van Valin i Lapolla, 1997). Dakle, predikat označava neko svojstvo, odnos, proces, radnju i sl., a argumenti² označavaju entitete koji su sudionici nekog procesa ili radnje, nositelji nekog svojstva i sl. Za sveobuhvatan prikaz semantičkih odnosa između glagola i argumenata koriste se semantičke uloge.

Prototipna semantička uloga indirektnog objekta prema Quirku i sur. (1985: 741) jest recipijens (*recipient*), a označava živo biće, koje je primatelj ili korisnik nečega, npr.:

(5) We paid them the money.

S druge strane, Huddleston i sur. (2002: 233) smatraju da indirektni objekt ima ulogu recipijensa samo kada dolazi uz glagole koji označavaju posjedovanje te koriste pojam beneficijar (*beneficiary*), koji označava živo biće za čiju je korist nešto pribavljeno ili učinjeno (6), ili se, pak, odnosi na entitet kojemu je učinjeno nešto na štetu (7), npr.:

² Uspoređujući argumente i adverbne oznake možemo zaključiti da argumenti označavaju entitete koji sudjeluju u radnji, izravno su u nju uključeni, te na taj način dopunjuju značenje predikata, a adverbne oznake označavaju okolnosti u kojima se nešto događa, te nužno ne dopunjuju značenje samog predikata.

(6) I've bought you a present.

(7) You poured me a drink laced with arsenic.

Nadalje, Quirk i sur. (1985: 753) navode da indirektni objekt može imati i ulogu trpitelja³, najčešće s glagolom *give* (8), te ulogu suvršitelja (comitative), koja označava zajedničko ili, pak, suprotstavljeno vršenje radnje (9):

(8) I gave Helen a nudge.

(9) I played Sam a game of chess. [I played a game of chess with/against Sam.]

Uvođenjem sustava semantičkih uloga, moguća je semantička karakterizacija svih dijelova rečenice pa tako i indirektnog objekta. Samom konceptu semantičkih uloga prigovaralo se to da postoje značenjske nijanse po kojima se uloga uz jedan glagol razlikuje od te iste uloge uz drugi glagol, zbog čega opis nije dovoljno precizan. Međutim, iz same definicije semantičkih uloga (to su uopćeni semantički odnosi) proizlazi nužnost postojanja takvih slučajeva (Demo, 2008).

DITRANZITIVNA KOMPLEMENTACIJA

Komplementacija glagola odnosi se na funkciju fraze ili surečenice koja najčešće dolazi nakon glagola u rečenici i nadopunjuje značenjski odnos kojeg taj glagol uspostavlja. Razlikuju se tri tipa ditranzitivne komplementacije: a) indirektni objekt + direktni objekt; b) direktni objekt + prijedložni objekt; c) indirektni objekt + prijedložni objekt, npr. (Quirk i sur., 1985: 1209):

(10) a Mary told only John the secret.

b Mary told the secret only to John.

c Mary told only John about the secret.

Prijedložnu frazu, koja dopunjuje značenje glagola, Quirk i sur. (1985: 359) ne smatraju indirektnim, već prijedložnim objektom.

S druge strane, Huddleston i sur. (2002: 248) smatraju da ditranzitivna komplementacija uključuje dvije imeničke fraze, koje su u funkciji direktnog i indirektnog objekta. Ukoliko se umjesto dva objekta u rečenici upotrijebe jedan objekt i prijedložni izraz, glagol više nije ditranzitivna, već monotranzitivna. U sljedećem je primjeru indirektni objekt zamijenjen prijedložnom frazom s prijedlogom *to* (Huddleston i sur., 2002: 248, 309).

Oi+Od

(11) a I gave Sue the key.

(12) a*I explained Sue the problem.

Od+Pp

b I gave the key to Sue.

b I explained the problem to Sue.

³ U strukturi s indirektnim objektom trpiteljem fokus je na imeničkoj frazi, koja je značenjski ekvivalent glagola te mora biti na kraju rečenice. Zbog toga je prijedložna parafraza neprihvatljiva (*?I gave a nudge to Helen*).

U primjeru 11a glagol je ditranzitivni, budući da zahtijeva dvije imeničke fraze, koje su u funkciji direktnog i indirektnog objekta. Neki glagoli, poput glagola *explain*, ne dozvoljavaju dvije imeničke fraze u svojoj komplementaciji (primjer 12a), već imeničku i prijedložnu frazu. Glagoli u primjerima 11b i 12b su monotranzitivni jer zahtijevaju direktni objekt i prijedložnu frazu. Primjećujemo kod dvije relevantne gramatike engleskoga jezika odmak od tradicionalnog opisa odnosa između gramatičkih i semantičkih funkcija u rečenici. Prema tradicionalnom tumačenju prijedložne fraze su u navedenim primjerima (10b, 11b, 12b) u funkciji indirektnog objekta (Matthews, 1981). Ono se temelji na činjenici da prijedložna fraza najčešće ima semantičku ulogu recipijensa ili beneficijara, koja je tipična za indirektni objekt, a nema uporište u morfosintaktičkim svojstvima članova rečenice. U navedenim primjerima Sue u prijedložnim frazama ima ulogu recipijensa ili beneficijara, no Sue ima istu ulogu i u pasivnim oblicima rečenica, što ju ne čini indirektnim objektom, već ima funkciju subjekta (npr. *Sue was sent a copy*). Dakle, indirektni se objekt neopravdano koristio kao semantička kategorija pa se mogao odnositi i na prijedložne fraze. Smatramo da su imenička fraza u funkciji indirektnog objekta i prijedložna fraza različiti morfosintaktički ostvaraji iste semantičke uloge te da se ne mogu svrstati pod okrilje indirektnog objekta.

U analizi ditranzitivne komplementacije Quirk i sur. (1985) i Huddleston i sur. (2002) ne slažu se oko funkcije imeničke fraze John u primjeru 13c:

- (13) a Mary told only John the secret.
 b Mary told the secret only to John.
 c Mary told only John about the secret.

U obje je gramatike u primjeru 13a John indirektni objekt, the secret direktni, a u primjeru 13b the secret je direktni objekt. Međutim, ne slažu se oko funkcije imeničkog izraza John u primjeru 13c. Naime, Huddleston i sur. (2002) smatraju da je to direktni objekt, a Quirk i sur. (1985), pak, da je riječ o indirektnom objektu, kao u primjeru 13a.

Analizirajući rečenicu u primjeru 13c s ciljem određivanja funkcije imeničke fraze John pozivamo se na Hudsona (1992). Naime, on uspoređuje svojstva direktnog objekta monotranzitivnog glagola (OO- ordinary object) sa svojstvima indirektnog (O_1) i direktnog objekta (O_2) ditranzitivnog glagola.

Dakle O_1 kao i OO, uglavnom može postati subjekt pasivne rečenice. S druge strane, pasivizacija objekta O_2 nije uvijek moguća, odnosno neki govornici rečenice poput primjera 14c ne smatraju gramatički ovjerenima (Hudson, 1992, Dryer, 1986: 833):

- (14) a Anne gave [*the children*]1 [*those sweets*]2.
 b [*The children*]1 were given [*those sweets*]2 by Anne.

c %*[Those sweets]*₂ were given *[the children]*₁ by Anne.

Međutim, nije niti moguća pasivizacija svih indirektnih objekata, i to onih koji su sinonimni s prijedložnom frazom s prijedlogom *for*, npr. (Hudson, 1992: 257):

(15) a They must have found *the visitors* some food.

b % The visitors must have been found some food.

Hudson (1992: 261) također navodi da u većini slučajeva O₂, koji dolazi s glagolom koji može imati jedan ili dva objekta, ima istu semantičku ulogu kao i OO. Ova je alternacija moguća kod glagola čiji se O₁ podudara s *for* prijedložnom frazom, ili s *to* frazom, poput glagola *give*:

(16) a We gave *[the children]*₁ *[sweets]*₂.

b We gave *[sweets]*₀.

c *We gave *[the children]*₀.

Primjer c ne može se interpretirati kao *We gave the children something*.

Postoje glagoli, poput *teach*, *tell* i *show*, čiji OO može imati semantičku ulogu kao O1 ili, pak, kao O2, no takvi su glagoli u manjini (Hudson, 1992: 261):

(17) a We told *[the children]*₁ *[fairy stories]*₂.

b We told *[the children]*₀.

c We told *[fairy stories]*₀.

Hudson (1992: 266) ukazuje na činjenicu da se O₁ razlikuje i od O₂ i od OO upravo zbog toga što O₁ može doći uz različite tipove glagola.

Možemo zaključiti da i direktni i indirektni objekt u ditranzitivnoj komplementaciji imaju neka svojstva direktnog objekta monotranzitivnog glagola. Iako je glavno svojstvo zajedničko indirektnim objektima semantičko, naime, oni prototipno kodiraju recipijens ditranzitivnih glagola, karakteriziraju ga i određena morfosintaktička svojstva. Indirektni je objekt glagolska dopuna, najčešće je imenička fraza, može postati subjekt pasivne rečenice. Nadalje, u rečenici može biti samo jedan indirektni objekt, dolazi isključivo u rečenici u kojoj je prisutan i direktni objekt, uglavnom zauzima položaj između glagola i direktnog objekta. Prema tome, slažemo se s Huddlestonom i sur. (2002) koji imeničku frazu *John* u rečenici *Mary told only John about the secret* smatraju direktnim objektom. S druge strane, ne možemo se složiti s Quirkom i sur. (1985), koji navode da je *John* indirektni objekt. Naime, oni tu imeničku frazu smatraju indirektnim objektom isključivo na temelju semantičke uloge recipijensa, iako nema ostala prototipna svojstva indirektnog objekta.

INDIREKTNI OBJEKT U HRVATSKOME JEZIKU

Kategorija tranzitivnosti u hrvatskome temelji se na leksičko-gramatičkim svojstvima glagola koji dolazi u predikatu, a koji na temelju rekcije, zahtijeva ili ne zahtijeva objekt u određenom padežu (Silić i Pranjković, 2005: 284-285). Tranzitivni glagoli pretkazuju direktni objekt, s rekcijom u akuzativu⁴ (npr.), ili, pak, direktni i indirektni objekt, npr.:

(18) Susjed prodaje kuću [DO].

(19) Ljude [DO] je teško osloboditi straha [IO].

Direktni objekt označava predmet „izravno uključen u radnju, koji u pravilu mijenja i samu narav radnje“ (Silić i Pranjković, 2005: 223). S druge strane, intransitivni glagoli su glagoli bez objekta, i glagoli koji otvaraju mjesto jednome ili, pak, dvama indirektnim objektima, npr.: (20) Zaprijetio mi [IO] je štapom [IO].

Barić i sur. (2005: 230) tranzitivnost još nazivaju predmetnost ili objektnost, a definiraju je kao osobinu glagola „da mu radnja prelazi – ili ne prelazi – na objekt (stvara ga, vrši se na njemu ili ga obuhvaća)“. Jedni objektu otvaraju mjesto pa se nazivaju objektnim glagolima, a drugi mu ne otvaraju mjesto pa se nazivaju apsolutnim glagolima.

Oni razlikuju direktnu (izravnu, nezavisnu) i indirektnu, kosu (neizravnu, zavisnu) tranzitivnost. Tranzitivni glagoli s objektom u akuzativu imaju svojstvo direktne tranzitivnosti, a ostali su glagoli intransitivni. U ovoj se gramatici tranzitivni glagoli s objektom u akuzativu nazivaju i pravi tranzitivni glagoli, u odnosu na ostale objektne glagole, koji imaju objekt u nekom drugom padežu, što ih na neki način čini tranzitivnima.

Indirektni objekt je dopuna glagolu s rekcijom u genitivu, dativu i instrumentalu, ali i u akuzativu. I ovaj objekt označava predmet „zahvaćen glagolskom radnjom“, ali na njemu se ne mora vršiti glagolska radnja te ne pretpostavlja njezin „prijelaz“ sa subjekta na taj predmet (Silić i Pranjković, 2005: 301). Osim toga, značajno svojstvo po kojemu se ova dva tipa objekta razlikuju jest to da indirektni objekt u hrvatskome, za razliku od engleskoga, ne može postati subjekt odgovarajuće pasivne rečenice.

U funkciji indirektnog objekta uz glagole kojima se označava udaljavanje od predmeta, odvajanje, lišavanje čega i sl. je ablativni genitiv, npr. (Silić i Pranjković, 2005: 203):

(21) Lako se oslobodila *treme* [IO].

U funkciji indirektnog objekta uz glagole davanja ili govorenja dolazi dativ namjene koji najčešće označava osobu kojoj se nešto namjenjuje. Često dolazi uz direktni objekt u akuzativu, npr. (Silić i Pranjković, 2005: 219):

⁴ Direktni objekt također može biti u dijelnome ili slavenskome genitivu. Dijelni (partitivni) genitiv označava neodređeni dio nečega (npr. *Kupila je šećera*). Slavenski je genitiv u funkciji direktnog objekta u niječnim rečenicama (npr. *Dugo nije vidio sestre*) (Silić, Pranjković, 2005: 202, 300).

(22) Ana je poklonila haljinu [DO] *sestri* [IO].

Vrsta dativa namjene je dativ koristi ili štete. On označava onoga kojemu se nešto čini na korist ili štetu, npr. (Silić i Pranjković, 2005: 220):

(23) Uvijek je pomagao *siromašnima* [IO].

(24) Prijetio je *suparniku* [IO].

U službi indirektnog objekta uz glagole koji traže oblik u instrumentalu dolazi instrumental daljega objekta, a često je prisutno značenje sredstva, ili označava predmet radnje koji je zahvaćen djelatnošću subjekta npr. (Silić i Pranjković, 2005: 235):

(25) Lako upravlja *letjelicom* [IO].

Podjela glagola na tranzitivne i intranzitivne temelji se na prisutnosti ili odsutnosti direktnog objekta u rečenici pa su tranzitivni glagoli oni koji zahtijevaju direktni objekt, ili, pak, direktni i indirektni objekt. Prisutnost indirektnog objekta ili, pak, odsustvo bilo kojeg tipa objekta tumači se kao intranzitivnost. Smatramo da tranzitivnost glagola ne bi trebala biti zasnovana isključivo na formalnom kriteriju te da radnja iskazana glagolom koji zahtijeva indirektni objekt može biti semantička podloga određenom stupnju tranzitivnosti, odnosno ta radnja na određeni način prelazi na indirektni objekt (usp. Barić i sur., 2005). Morfosintaktički izraz takve radnje razlikuje se u odnosu na prototipnu tranzitivnu rečenicu u obliku objekta i u nemogućnosti pasivizacije aktivne rečenice. Smatramo da hrvatske glagole koji regiraju indirektni objekt karakterizira indirektna tranzitivnost. Osim toga, oni se razlikuju od prototipnih intranzitivnih glagola bez objekta. S druge strane, brojni su primjeri tranzitivnih glagola čiji objekt ne označava predmet koji je izravno uključen u radnju, niti mijenja narav same radnje, već je na neki drugi, indirektni način uključen u njezinu realizaciju (primjerice neki glagoli zahtijevaju objekt koji označava mjesto radnje ili količinu, npr. *Morao je preplivati Savu. Jedna bočica sadrži 20g praškaste smjese. Ova neman prazna teži 175 tona.*)

INDIREKTNI OBJEKT U OKVIRU KOGNITIVNE GRAMATIKE

Sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća lingvistika je dobila novi poticaj razvojem psihologije i kognitivne znanosti. Jezik je za kognitivce odraz ljudskog uma pa je i gramatičke strukture potrebno istraživati kroz prizmu uma. „Za spoznajne procese neobično važna sposobnost ljudskog uma da shvati odnose u prostoru i da stvara koncepte vezane uz položaj i gibanje fizičkih tijela temelj je kognitivne teorije jezika“ (Tabakowska, 2005: 21). Gramatika je shvaćena kao esencijalni dio spoznaje, koji nam ujedno omogućuje razumijevanje spoznajnih procesa (Langacker, 2008). Ona odražava naše iskustvo kretanja, percipiranja i djelovanja, a u srži gramatičkog značenja su mentalne radnje vezane uz naše svakodnevno iskustvo. Pojam predočavanje

(*construal*) odnosi se na našu sposobnost da pojмимо i predočimo istu situaciju na različite načine. Važan aspekt predočavanja je istaknutost, koja je konceptualna pojava svojstvena našem doživljaju svijeta, a razlikuju se dva tipa: profiliranje (*profiling*) i povezivanje trajektora i orijentira (*trajectory/ landmark alignment*). Odnos⁵ na koji je usmjerena pozornost govornika smatra se profiliranim, a sudionici tog odnosa imaju različit stupanj istaknutosti, koji je odgovoran za povezivanje nominalnih izraza s trajektorom i orijentirima. Najistaknutiji sudionik ili primarni fokus profiliranog odnosa nazvan je trajektor pa je subjekt nominalni izraz čiji se profil podudara s trajektorom. Često je prisutan i sekundarni fokalni sudionik, ili orijentir, pa se objekt opisuje kao nominalni izraz čiji se profil podudara s orijentirima profiliranog odnosa (Langacker 2008).

Ditranzitivnost možemo sagledati kao kognitivnu kategoriju čija je prototipna shema „A prenosi B do C“, odnosno prototipni ditranzitivni glagoli označavaju uspješan prijenos pacijensa od agensa do recipijensa i kao sintaktičku kategoriju, koja zahtijeva određeni tip glagolske komplementacije. Pod pretpostavkom da je ditranzitivnost kategorija koja ne obuhvaća samo prototipne primjere, već i glagole stvaranja, koji ne označavaju izravan prijenos (npr. *make, bake, build, cook*), smatramo da ona ne može biti adekvatno definirana ukoliko se usredotočimo isključivo na formalnu realizaciju (npr. „V NP NP“) te da bi tradicionalni pojmovi deskriptivne i funkcionalne gramatike trebali biti dopunjeni i kognitivnom komponentom.

U engleskome indirektni se objekt najčešće pojavljuje uz direktni kao dopuna glagolu s tri sudionika, čiji je prototip glagol prijenosa, poput glagola *give*. Tri profilirana sudionika koja se javljaju s glagolima prijenosa su agens, koji je fokusiran kao trajektor, pomičnik (*mover*) i recipijens koji također mogu biti fokalno istaknuti. Jezici koriste različite strategije kodiranja koncipiranog događaja pa tako u engleskome događaji iskazani glagolima prijenosa mogu biti kodirani konstrukcijom uzrokovanog kretanja (*caused-motion construction*), u kojoj je pomičnik fokusiran kao orijentir, i ditranzitivnom konstrukcijom, u kojoj je recipijens orijentir (Langacker, 2008). Dakle, čin prijenosa može biti predočen i kodiran na dva različita načina:

(26) a konstrukcija uzrokovanog kretanja:

She gave a new Mercedes to her boyfriend.

b ditranzitivna konstrukcija:

She gave her boyfriend a new Mercedes.

Rečenična konstrukcija u primjeru 26a nazvana je konstrukcijom uzrokovanog kretanja jer je profiliran lanac radnji u kojemu subjekt uzrokuje da se objekt kreće duž

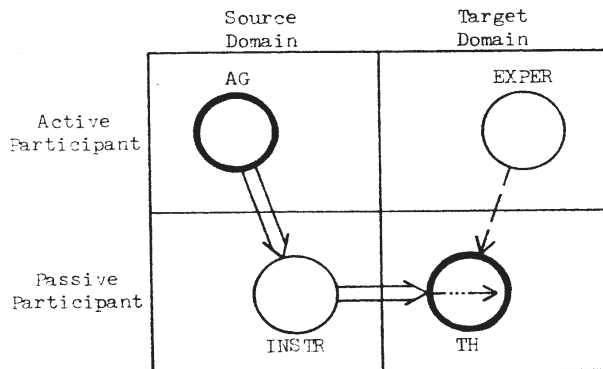
⁵ Pojam odnos (*relationship*) ima apstraktno značenje, a razlikuje se više vrsta odnosa u definiranju gramatičkih kategorija. Temeljna je razlika između procesa tj. promjene stanja koje se zbivaju u nekom vremenu i neprocesnog odnosa. Prema tome, glagol se definira shematski kao izraz koji profilira proces. Ostale tradicionalne kategorije uključujući pridjev, prilog, prijedlog i participi profiliraju neprocesne odnose (Langacker, 2008: 99).

puta iskazanog prijedložnom frazom. Međutim, kretanje i put nisu isključivo vezani za prostor, već mogu imati i apstraktnu koncepciju (primjer 27), u kojoj orijentir (*the ranch*) napušta domenu agensa (*he*) i ulazi u domenu recipijensa (*his daughter*), npr.:

(27) *He deeded the ranch to his daughter.*

Za razliku od engleskoga, hrvatski jezik ima razvijen padežni sustav, u kojemu imenički izrazi moraju imati padežni oblik koji odgovara njihovoj funkciji u rečenici, te se u rečenici, s glagolom poput *pokloniti*, koja sadrži direktni i indirektni objekt (primjer 22), imenička fraza u funkciji indirektnog objekta ne može zamijeniti prijedložnom frazom.

Indirektni objekt ni u hrvatskome ni u engleskome nije gramatička funkcija istog tipa poput subjekta i direktnog objekta. Subjekt i direktni objekt su opisani kao najistaknutiji rečenični sudionici. Njihova se istaknutost temelji na statusu primarnog i sekundarnog fokalnog sudionika. Moramo napomenuti da indirektni objekt ne pretpostavlja postojanje direktnog objekta u svim jezicima. Primjerice u hrvatskome neki tranzitivni glagoli regiraju dva objekta, indirektni i direktni, no velik je broj intransitivnih glagola koji zahtijevaju samo indirektni objekt. Stoga se ova gramatička funkcija niti ne može opisati kao tercijarni rečenični lik (*tertiary clausal figure*). Slažemo se s Langackerom (1991: 326) koji smatra da se indirektni objekt najbolje može opisati pomoću semantičke uloge. Na slici 1 (Langacker, 1991: 327) prikazane su prototipne poveznice između osnovnih semantičkih uloga.

Slika 1⁶

Rečenična je struktura prema postavkama kognitivne gramatike najbolje shvaćena i opisana pomoću određenih arhetipnih koncepcija. Jedna od njih je nazvana lanac

6 Na dijagramu *source domain* je izvorna domena, *target domain* ciljana domena, *active participant* aktivni sudionik, a *passive participant* pasivni sudionik. Kratica AG označava agensa, INSTR sredstvo, EXPER iskusitelja, TH temu.

radnji (*action chain*), koji obuhvaća niz međudjelovanja, od kojih svako uključuje prijenos energije od jednog do drugog sudionika. U standardnom kodiranju kanonskih događaja primarna fokalna istaknutost je na glavi lanca radnji, odnosno na agensu koji započinje lanac međudjelovanja profiliranog događaja. Stoga je subjekt definiran kao glava profiliranog lanca radnji (*the head of a profiled action chain*), odnosno početni je sudionik u onom dijelu lanca odabranome za eksplicitan, fokalni prikaz, a objekt je njegov kraj (*the tail of a profiled action chain*) (Langacker, 2008: 367, 391). U interakciji sudionika i toka energije razlikuju se izvorna domena, koja obuhvaća agens i sredstvo, i ciljna domena, koja uključuje temu⁷ i iskusitelja. Nadalje, sudionici se dijele na aktivne i pasivne pa je aktivan sudionik onaj koji je početni izvor energije i započinje interakciju.

Indirektni je objekt definiran kao aktivni iskusitelj u ciljnoj domeni (*active experiencer in the target domain*) (Langacker, 1991: 327). Ova shematska definicija obuhvaća različite primjere indirektnog objekta. Indirektni objekt ima ulogu iskusitelja s glagolima poput *tell*, *show*, a s glagolima prijenosa poput *give* ima ulogu recipijensa.⁸

Indirektni je objekt sličan direktnome jer se u odnosu na subjekt nalazi niže u lancu radnji ili u nekom apstraktnom tijeku energije. Međutim iskustveni odnos karakterističan za indirektni objekt ne može biti okosnica profila rečenice, odnosno puta od izvora do cilja koji povezuje fokalne sudionike, pa se povezuje koso s lancem radnji (slika 1), kao vrsta sporednog lanca (*side chain*) u ciljnoj domeni (Langacker, 1991: 328), npr.:

(28) a *I showed my wife the picture.*

b *I showed the picture to my wife.*

Navedena rečenica primjer je prototipne tranzitivne rečenice u kojoj je, osim osnovnog lanca radnji između agensa (*I*) i teme (*the picture*), prisutan i sporedan lanac radnji na čijem je kraju iskusitelj (*my wife*), odnosno indirektni objekt. Ovaj konceptualni kontrast između dva tipa lanca radnji dolazi do izražaja u rečenici s prijedložnom frazom. Možemo zaključiti da konceptualna karakterizacija gramatičkih funkcija te njihovo definiranje na prototipnoj i shematskoj razini ukazuje na jedan drukčiji aspekt sintaktičko-semantičkih odnosa u rečenici te otvara putove novim istraživanjima na području sintakse.

⁷ U kognitivnoj gramatici tema obuhvaća više pasivnih semantičkih uloga: pacijensa (*patient*), pomičnika (*mover*) i nultu ulogu (*zero*).

⁸ Ove dvije uloge je često teško razlikovati. Primjerice s glagolima poput *say* ili *tell*, indirektni je objekt iskusitelj zbog percipiranja i razumijevanja iskaza, ali može ga se također smatrati recipijensom, ili pak posjednikom prenesene informacije. S glagolima koji imaju značenje fizičkog prijenosa poput *give*, *hand*, *deliver* recipijens je sličan iskusitelju u tome što percipira kako preneseni entitet dolazi u njegovo područje, ima saznanje o rezultirajućem posjedničkom odnosu i uživa u njegovim dobrobitima (Langacker, 1991).

Zaključak

Iako su hrvatski i engleski strukturno različiti tipovi jezika, tranzitivnost se u oba jezika opisuje kao sintaktičko-semantičko svojstvo glagola koje se manifestira mogućnošću razlaganja određene semantičke predstave na radnju i barem dva argumenta, koji se u rečenici iskazuju pojavom nominalnih izraza, koji imaju funkciju subjekta i objekta. Intranзитivnost se može definirati kao osobina glagola čija radnja osim agensa u funkciji subjekta, ne uključuje drugog sudionika, što se na sintaktičkom planu održava odsustvom objekta i nemogućnošću njegove implikacije. Hrvatski glagoli koji zahtijevaju indirektni objekt ili, pak, glagoli koji zahtijevaju dva indirektna objekta klasificirani su kao intranзитivni, međutim, smatramo da se oni mogu klasificirati kao tranzitivni budući da radnja na određeni način prelazi i na indirektni objekt. Osim toga, oni se razlikuju od prototipnih intranзитivnih glagola bez objekta.

Razlika između direktnog i indirektnog objekta i u engleskome i u hrvatskome je semantički utemeljena, međutim, u hrvatskome je razlika između ova dva tipa objekta i formalna. U engleskome direktni i indirektni objekt imaju jednaku formu, osim kada su u funkciji objekta zamjenice, pa su osnovni kriteriji u njihovom definiranju i međusobnom razlikovanju položaj ili redoslijed u rečenici, mogućnost pasivizacije te njihove semantičke uloge.

Za razliku od tradicionalnih definicija gramatičkih funkcija, koje su uglavnom jezično specifične, kognitivna gramatika donosi univerzalno primjenjive semantički utemeljene definicije gramatičkih struktura. Dva konceptualno utemeljena pojma, profiliranje i povezivanje trajektora i orijentira, ključna su za gramatički opis. Za naš je rad svakako najzanimljivija analiza konceptualne indirektnosti jednog rečeničnog člana, tradicionalno poznatog kao indirektni objekt. Većina se teorija, ako uopće i priznaju njegovo postojanje, slaže da ga se najbolje može opisati pomoću semantičke uloge. Subjekt i objekt su, prema postavkama kognitivne gramatike, definirani kao glava, odnosno kraj lanca radnji, a indirektni objekt se povezuje „koso“ s lancem radnji. Time se stvara i poveznica između konceptualne razine opisa gramatičke funkcije i morfosintaktičkih obilježja indirektnog objekta, koji se često dovodi u vezu s prijedložnim izrazima, koji su svojim „kosim“ oblicima uvršteni u rečenicu. Svojim inovativnim opisnim mehanizmima kognitivna gramatika nas potiče na promišljanje o odnosima između glagola i njegovih komplementa na konceptualnoj razini, kao i njihovih reperkusija na razini jezičnih struktura. Ovaj rad omogućuje sagledavanje gramatičkih funkcija i sintaktičko-semantičkih odnosa u rečenici iz nekog novog kuta te daje poticaj za nova istraživanja na području sintakse.

Literatura

- Barić, E. i sur. (2005) *Hrvatska gramatika*, Zagreb, Školska knjiga.
- Demo, Š. (2008) *Valentnost glagola u hrvatskim gramatikama latinskoga*, doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet.
- Dryer, M. S. (1986) Primary objects, secondary objects, and antitativity, *Language*, 62, 4: 808-845.
- Huddleston, R. Pullum, G.K. i sur. (2002) *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Hudson, R. (1992) So-called 'double objects' and grammatical relations, *Language*, 68, 2: 251-276.
- Langacker, R. W. (1991) *Foundations of Cognitive Grammar: Descriptive Application. Volume II*, Stanford, Stanford University Press.
- Langacker, R. W. (2008) *Cognitive Grammar: A basic Introduction*, Oxford, Oxford University Press.
- Matthews, P. H. (1981) *Syntax*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. (1985) *A Comprehensive Grammar of the English Language*, London, Longman.
- Silić, J., Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb, Školska knjiga.
- Tabakowska, E. (2003) *Gramatika i predočavanje, uvod u kognitivnu lingvistiku*, Zagreb, Filozofski fakultet.
- Van Valin, R. D., LaPolla, R. J. (1997) *Syntax: structure, meaning and function*, Cambridge, Cambridge University Press.

Nataša Stojan

Department of English Language and Literature
Faculty of Philosophy, University of Split

ON THE INDIRECT OBJECT IN ENGLISH AND CROATIAN

Summary

This paper gives a critical description of the indirect object in English and Croatian. Grammatical relationships between verb and object are described with the aim of determining the similarities and differences in verb complementation between English and Croatian. Difficulties related to the classification of Croatian verbs that take an indirect object are also discussed. Analysis of English ditransitive complementation is presented since it is related to the description and characterization of direct and indirect objects, thus drawing attention to complex relationship between

semantic and syntactic functions in a sentence. The paper deals with the semantics of the object, which usually refers to the relationship between predicate and object, in the sense that a nominal phrase which has the morphosyntactic features of an object can have different semantic roles. It also presents a conceptual characterization of basic grammatical functions within the framework of Cognitive Grammar, which tries to capture universal aspects of language structures. The paper aids comprehension of both object and sentence structure, and it shows that relations between the verb and its complements can be explored on a conceptual level of analysis.

Key words: *Cognitive Grammar, Croatian, English, indirect object, semantic roles*